

Мельничук М. М., к.психол.н.
доцент, Полтавський національний
педагогічний університет імені
В. Г. Короленка
(м. Полтава)

РОЗВИТОК ТОЛЕРАНТНОСТІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ ЗАСОБАМИ КІНОМИСТЕЦТВА

Кіномистецтво володіє виховними можливостями, які доцільно використовувати для формування морально-етичних якостей особистості у підростаючого покоління. Ця обставина спонукає до спеціального дослідження змісту і форм розвитку та виховання студентської молоді. Потенційні можливості кіномистецтва не тільки доповнюють, але й багато в чому перевершують традиційні методи виховання. За кілька годин біля екрана можна «пережити» багато інших доль, збагатитися досвідом інших людей, певною мірою «присвоїти» його, що є аналогом процесу накопичення власного досвіду.

Толерантність – інтегративна якість особистості, яка сьогодні, під час зростання зовнішньої та внутрішньої агресії в суспільстві, піддається великим випробуванням. На нашу думку, зміст роботи з розвитку толерантності у молоді доцільно буде розглянути через структурні компоненти цієї морально-етичної якості особистості.

Когнітивний компонент толерантності полягає в усвідомленні й прийнятті людиною складності, багатомірності – як самої життєвої реальності, так і варіативності її сприйняття, розуміння й оцінювання різними людьми, а також відносності, неповноти й суб'єктивності (щонайменше – часткової) власних уявлень і своєї картини світу. Толерантність у когнітивному «вимірі» найяскравіше проявляється саме в ситуаціях протиріч – при розбіжності думок, зіткненні поглядів – і дозволяє розглядати цю розбіжність як прояв плюралізму, багатства індивідуального сприйняття та інтерпретацій, не зводити розбіжності у думках (когнітивний дисонанс) до міжособистісного конфлікту. Для того щоб бути толерантним до «інакших», розуміти та визнавати їх право бути іншими, людина повинна мати певну освітньо-культурну базу. Зокрема, володіти хоча б елементарними знаннями (етнічного, культурологічного, релігійного, медичного змісту тощо) про об'єкти інтолерантного відношення. Кіно як засіб масової комунікації та як мистецтво несе глядачу найрізноманітнішу інформацію. Оскільки саме необ'єктивні, неповні, спотворені знання про меншинства, що дискримінуються (етнічні, релігійні, сексуальні, хворі на СНІД, психічні захворювання та інші категорії) можуть ставати причиною інтолерантності, яка ґрунтується на забобонах, міфах та стереотипах, гіпертрофованого відчуття власної цінності, зарозумілості та агресії проти несхожих на тебе, «інших». Отже, освітній компонент може сформувати у молоді широкі та різнобічні знання про об'єкти інтолерантного відношення, збагатити культурну базу й, тим самим, зруйнувати забобони, міфи та стереотипи по відношенню до інших.

Багато дослідників відмічають, що найбільш дієвим засобом руйнування негативних стереотипів по відношенням до «інших» є можливість «наживо» спілкуватися з представниками інших етносів, конфесій, культур. Кіномистецтво за допомогою комунікативної функції, які наближені до «живого» спілкування, створює ефект присутності й змінює менталітет, знаходить те загальне, що є у різних людей. Ідентифікуючись з героєм, глядач спілкується з ним, стає на його місце, бачить світ його очима – здатен «пройти мило в мокасінах друга», як кажуть американські індіанці. Все це, у свою чергу, розвиває у того, хто сприймає фільм, здібності до емпатії, емоціонального розуміння інших, співчуття – *емоційний компонент* толерантності.

Через екранні зразки, через емоційне сприймання, яке включає психологічні механізми емпатії та ідентифікації, молоді люди ефективно засвоюють норми, цінності, ідеали, іноді кардинально змінюючи свій світогляд, своє відношення до себе і до інших, а, отже і свою поведінку. Таким чином, кіномистецтво сприяє розвитку *поведінкової* толерантності індивіда: здатність до толерантного висловлення й відстоювання власної позиції як точки зору (Я-висловлювання тощо); готовність до толерантного ставлення стосовно висловлювань інших (сприйняття думок і оцінок інших людей як вираження їх точки зору, що має право на існування – незалежно від ступеню розбіжності з власними поглядами); здатність до «взаємодії різномислячих» і вміння домовлятися (узгоджувати позиції, досягати компроміс і консенсус); толерантна поведінка в напружених й ексквізитних ситуаціях (при відмінностях в точках зору, зіткненні думок або оцінок). Допомогти придбати такі уміння може не тільки перегляд кінофільму, але й дискусія після нього під час обговорення картини. Якщо такі обміни стануть регулярними, то поступово у молоді буде формуватися культура ведення дискусії, повага до думки іншого.

Згідно з Л. І. Рюминою, вивчення толерантності як стійкої позиції повинно проводитись через дослідження особистісних установок, цінностей і змістів, тому що саме вони визначають, з одного боку, внутрішній світ особистості, її відчуття й переживання, а з іншого боку – є мотиваційно-регулюючими корелятами, що впливають на реальну поведінку особистості. Говорячи про освітньо-виховний потенціал кіномистецтва, ми перш за все маємо на увазі пізнавально-виховний потенціал творів мистецтва, їх вплив, що збагачує духовний та життєвий досвід кіноглядачів. У даному випадку пізнання світу та людей, соціального життя у всіх його проявах, глибин людської психології здійснюється через художню комунікацію (контакт глядача з фільмом).

Створюючи умови для такого спілкування, кінофільми гуманного спрямування сприяють задоволенню різноманітних соціальних та духовних потреб своїх учасників, зокрема потреб пізнавальних, моральних та естетичних. Узяті всі разом, вони визначають спрямованість особистості на засвоєння таких загальнолюдських цінностей, як істина, добро та краса, що, зокрема, має наслідком і підвищення рівня розвитку толерантності глядачів.

Список використаних джерел

1. Бахтин М. М. Эстетическое наследие и современность / М. М. Бахтин. – Саранск: Изд-во Мордов. Ун-та, 1992. – 167 с.
2. Гращенкова И. М. Кино как средство эстетического воспитания / И. М. Гращенкова. – М.: Просвещение, 1986. – 216 с.

Милашенко К. О., аспірантка
Полтавський національний
педагогічний
університет імені В. Г. Короленка
(м. Полтава)

СОЦІАЛЬНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК ЧИННИК САМОАКТУАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ

На сьогоднішній день проблема пошуку чинників самоактуалізації особистості є актуальною, що зумовлено особливою цінністю процесу самоактуалізації у повноцінному функціонуванні особистості в кризових умовах сучасного суспільства. Самоактуалізація особистості пов'язана з її соціальною активністю, адже виступає одночасно і умовою осягнення ресурсів самоактуалізації і простором прояву самоактуалізаційних можливостей людини. При цьому, особливо важливе значення у даному зв'язку має спроможність особистості адекватно ідентифікувати соціальну поведінку, інтерпретувати її та передбачати дії оточуючих відповідно до набутого соціального досвіду. Тож, проблема вивчення соціального інтелекту як чинника самоактуалізації є актуальною та потребує вивчення.

Проблема зв'язку процесу самоактуалізації із соціальним інтелектом особистості достатньо не однозначна і фактично не виступає предметом дослідження авторів наукових досліджень. О. В. Селезньова розглядає самоактуалізацію як внутрішній механізм розвитку людини, виявлення її суб'єктності відносно життєдіяльності загалом та частково – у різних її сферах. Процесуально самоактуалізація характеризується змінами в потенціалі саморозвитку при переході «потенційного Я» в «актуальне Я» [3]. Даний перехід відображає успішність процесу самоздійснення особистості і пов'язаний із соціальною її поведінкою, розуміння якої вчені типологічно пов'язують з вираженням соціальним інтелектом.

Як зауважує Н. Л. Руда [1], соціальний інтелект є вагомим умовою самоактуалізації та успішної професійної діяльності психологів, юристів, викладачів, журналістів. Н. М. Сараєва та Н. О. Макарова [2] розглядають соціальний інтелект як вагомий чинник професійної самоактуалізації та самореалізації педагогів. У даному контексті вони розглядають соціальний інтелект як комплекс когнітивно-особистісних якостей, які забезпечують ефективну взаємодію в суб'єкт-суб'єктній педагогічній діяльності (соціальної за генезою та за змістом), тим самим обумовлюючи досягнення у ній достатнього рівня компетентності, що визначає рівень і діапазон самореалізації. Отже,